

RAADSVOORSTEL:

2007-2008

Ons kenmerk: RO 07.1500441

Registratienummer : GR 07.

Ingekomen op :

Onderwerp: Jaarprogramma Archeologie 2007 en 2008

Groningen,

Aan de raad,

1. Inleiding.

Voor u ligt het Jaarprogramma Archeologie 2007 en 2008. Dit jaarprogramma bevat geen uitgebreide terugblik op de resultaten van het veldwerk in 2006 (jaar-programma archeologie 2006). Daarvoor wordt verwezen naar het jaarboek voor archeologie, bouwhistorie en monumenten, Hervonden Stad en naar de verslagen. Deze worden onder de titel "Stadse Fratsen" gepubliceerd op de website van de Stichting Monument en Materiaal.

In paragraaf 2 en in bijlage 1 vindt u een overzicht van de nu voorgenomen onderzoeken in 2007 en 2008.

In paragraaf 3 wordt geschetst hoe de implementatie van de inmiddels door beide Kamers aangenomen Wet op de Archeologische Monumentenzorg op gemeentelijk niveau vorm kan krijgen. In een separate notitie zal hierop worden ingegaan en zullen voorstellen worden gepresenteerd.

Tot slot geeft paragraaf 4 een overzicht van de verdeling van de archeologiekosten en van de dekking, nader uitgewerkt in bijlage 2.

2. Programma archeologie 2007 en 2008, een kwestie van kiezen.

Archeologisch onderzoek in de gemeente is continu een kwestie van kiezen. Onder druk van bezuinigingen en kostenstijgingen worden, in weerwil van een toename van de bedrijvigheid in de bouw, publieke middelen een steeds schaarser goed, terwijl (co)financiering van opgravingen vanuit de private kant maar matig van de grond komt. Voor wat betreft gemeentelijke activiteiten is projectfinanciering in opmars, maar levert bij reeds gestarte projecten al snel een budgetoverschrijding op. De dit jaar afgekomen Wet op de Archeologische Monumentenzorg moet aan deze financieringsperikelen op termijn enig soelaas bieden (zie paragraaf 3).

Voor het veldwerk in 2007 en 2008 dient een keuze te worden gemaakt uit de voorliggende bouw- en grondwerkzaamheden. Deze keuze is vooralsnog een vak-inhoudelijke, waarbij enerzijds wordt opgegraven wat niet verloren mag gaan, en

anderzijds wordt gelet op de kansen die het project biedt om de historische en/of ruimtelijke kennis te verrijken, en op de mogelijkheid om, gerelateerd aan tijd, ruimte en middelen voldoende te kunnen onderzoeken. In juridische zin wordt daarbij teruggegrepen op bestemmingsplannen en (voor)beschermd terrein (Monumentenwet en –verordening), vakinhoudelijk op data van de rijksoverheid (zie o.a. www.kich.nl) en de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (zie: www.noaa.nl). De NOaA bevat de laatste stand van kennis en biedt vragen voor toekomstig onderzoek, maar verdient lokaal uitwerking om te maken keuzes beter te kunnen onderbouwen en vooral inzichtelijk te maken.

De primaire keuze die moet worden gemaakt, is die tussen veldwerk en binnenwerk: uitwerken en publiceren. Zonder veldwerk echter geen publicatie, en wat niet wordt gedocumenteerd, is definitief verloren. Daar ligt in de tijdsbesteding ieder jaar het primaat, waarbij het publiceren van onderzoeksresultaten een iets lagere prioriteit heeft, maar wel een wettelijke verplichting is. De benodigde tijd daarvoor is in de jaarplanning opgenomen. Wat betreft het publiceren moet er een keuze worden gemaakt tussen een verantwoorde maar eenvoudige ontsluiting van het materiaal en een uitgebreidere publicatie, met alle mogelijke tussenstadia. Al jaren, sinds 1995, wordt gekozen voor tenminste een samenvattende publicatie van alle onderzoeken in de reeks jaarboeken *Hervonden Stad*, die dankzij een trefwoordenregister en binnenkort digitalisering goed zijn ontsloten. Om dat te kunnen bereiken worden de opgravingstekeningen, foto's en digitale bestanden bewerkt en geïnterpreteerd, en wordt het vondstmateriaal gedocumenteerd, geconserveerd en ontsloten. Indien menskracht aanwezig is en de opgravingsresultaten dat kunnen verantwoorden, is er de mogelijkheid de gegevens in uitgebreidere vorm in onze internetreeks *Stadse Fratsen* te publiceren (<http://www.stichtingmenm.nl/explorer/earcheo/fratsen/inleiding.htm>). Deze rapporten dienen als basisrapport, zoals omschreven in de verplichte Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Sommige kleinere opgravingen worden tot dat niveau uitgewerkt, voor zover de tijd dat toelaat. Wij kiezen daarmee voor een rekkelijke interpretatie van de KNA, zodat tijd kan worden vrijgemaakt voor het doen van noodzakelijke opgravingen, binnen de grenzen van de middelen.

In die gevallen waarin aantasting van waardevol archeologisch bodemarchief onvermijdelijk is, resteert in principe het opgraven daarvan. De hier gepresenteerde lijst van archeologische projecten (zie bijlage 1) is de vakinhoudelijke selectie uit wat op het moment van schrijven aan tientallen plannen en projecten bekend is. In de praktijk zullen op grond van financiële middelen, beschikbare capaciteit en inhoudelijke resultaten in het veld definitieve keuzes moeten worden gemaakt (niet, geheel of gedeeltelijk opgraven) en zal soms moeten worden gekozen tussen (voordeliger) zelf opgraven of (tegen marktarieven) uitbesteding. Leidraad in deze keuze is mede de mogelijkheid om een archeologisch (voor)onderzoek als voorwaarde bij vergunningverlening te kunnen meegeven (onder meer artikel 19 WRO). In die gevallen ligt de verantwoordelijkheid voor het uitvoeren van archeologische onderzoeken bij de initiatiefnemer.

In 2007 zijn en worden, behalve enkele kleinere drie grote opgravingen uitgevoerd. In Helpermaar is een deel van een nederzetting uit de Hunebedbouwerstijd (ca. 3500 v. Chr.) en uit de ijzertijd (ca. 600 v. Chr.) opgegraven. Onder voorheen

Matsloot 12 lag een podium, dat rond 1200 moet zijn opgeworpen om ten tijde van stormvloed droge voeten te kunnen houden. Het is waarschijnlijk een buitenpost van het klooster te Assen. In 2005 heeft hier al een verkennend onderzoek plaats gevonden. 2007 wordt afgesloten aan het Damsterdiep, waar een belangrijk deel van het diep en de sluis wordt blootgelegd en een grote kans op bewoningssporen van wederom de hunebedbouwers aanwezig is. Deze grote opgraving wordt in 2008 voortgezet.

In 2008 worden voorbereidingen getroffen voor de vernieuwing van de Grote Markt-oostzijde, waarbij een proefopgraving ter plaatse van het voormalige Scholtenshuis tot de mogelijkheden zou kunnen behoren. De tweede fase van Helpermaar wordt voorafgegaan door een forse opgraving van een steentijd-nederzetting en sporen uit de ijzertijd. Ook in navolgende jaren komt Helpermaar nog aan bod. Wellicht wordt in 2008 ook gebouwd aan de Reitemakersrijge, waar de voormalige bedding en oever van de Drentse A tot opgraven noodzaakt.

Onder de vernieuwde Monumentenwet (zie: <http://www.overheid.nl/op/>) heeft het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek (verrichten van boringen en proefopgravingen) een belangrijke plaats in het ruimtelijke ordeningsproces. Doel van dat vooronderzoek is om uit te maken of er sprake is van behoudenswaardige archeologie, die bewaard zou moeten blijven of opgegraven dient te worden. Die kennis is noodzakelijk om sommige (bouw)aanvragen te kunnen beoordelen en ook voor het maken van bestemmingsplannen. Anticiperend op de nieuwe archeologie-wet is hiermee sinds 2004 ervaring opgedaan. In alle gevallen werden de (beperkte) kosten gedragen door het project en bestond de gemeentelijke taak uit het schrijven of beoordelen van een Programma van Eisen, het medebeoordelen van offertes, het uitvoeren van veldinspecties en tenslotte het screenen en accorderen van het eindrapport met adviezen. Na publicatie van de vernieuwde Monumentenwet (per 1 september 2007) zullen nieuwe bestemmingsplannen op archeologisch gebied aan die wet moeten voldoen. Daarnaast zullen ook sommige bouwaanvragen met de werking van die wet worden geconfronteerd. Van de aankomende projecten zijn het vooronderzoek voor De Held III (reeds grotendeels verkend), Meerstad (verkenning in uitvoering), Helpermaar (in 2006 deels uitgevoerd), Eemspoort-zuid (eerste fase uitgevoerd), transferium Hoogkerk (2007/8) en het Bodenterrein (2007/8) de belangrijkste. Ook het tracé voor de tram zal moeten worden verkend, wellicht in 2008.

3. Wet op de Archeologische Monumentenzorg.

Op 1 september 2007 is bij Koninklijk Besluit de Wet op de Archeologische Monumentenzorg in werking gesteld en opgegaan in de Monumentenwet 1988. In grote lijnen komt voor gemeenten deze wet neer op de verplichting via bestemmingsplannen weloverwogen keuzes te maken in het behoud van archeologisch erfgoed in de bodem. Daarvoor dient het bodemarchief gewaardeerd (inventariseren, selecteren), zodat het met het oog op behoud doorwerkt in stedenbouwkundige plannen en bestemmingsplannen, gerelateerd aan een aangepaste monumentenverordening. Uiteraard heeft deze wet ook financiële consequenties. De initiatiefnemer is de eerstverantwoordelijke voor de onderzoekskosten, tot een in de monumentenverordening vast te stellen redelijk maximum. Daarna is de vergunning-

verlenende instelling (=gemeente) financieel verantwoordelijk. Excessieve kosten kunnen worden bestreden uit een jaarlijkse toedeling aan het gemeentefonds, 11 eurocent per woning, voor Groningen bijna € 17.000,--. Deze regeling is het gevolg van het bestuursakkoord tussen VNG en ministerie, getiteld "Samen aan de slag". In de eerstvolgende voortgangsrapportage van de Bestuursdienst komt deze toedeling aan de begroting van RO/EZ aan de orde. Een landelijk nog niet opgelost probleem bij cofinanciering van archeologische kosten door overheden is de door Europa ingeperkte staatssteun.

Om deze wet in onze gemeente te kunnen implementeren moet veel werk worden verzet, dat nog dit jaar begint. Met gebruikmaking van een structurele Rijksbestuurslastenvergoeding (per januari 2007) is een tweede archeoloog aangetrokken. Deze is noodzakelijk om tijd vrij te maken zodat een digitaal informatiesysteem opgezet kan worden, de monumentenverordening (model van de VNG) wordt aangepast, en om voor bestemmingsplannen een standaard aanpak te ontwikkelen. In een separate notitie komen de Monumentenwet en de gevolgen daarvan voor Groningen nader aan de orde. Daarnaast zullen (veel) meer dan voorheen aanvragen voor een bouw- en aanlegvergunning inhoudelijk moeten worden getoetst, Programma's van Eisen worden vastgesteld en rapporten en adviezen worden beoordeeld.

In dezelfde notitie wordt een toekomstvisie voor de archeologie in Groningen uiteengezet. De vernieuwde Monumentenwet stelt namelijk hogere eisen aan overheden en bedrijven, die om zelfstandig opgravingen uit te voeren, over een opgravingsvergunning willen beschikken. Behalve personele eisen, worden ook eisen gesteld aan depots (de aanwijzing is een provinciale bevoegdheid), waaraan de huidige depots niet voldoen.

4. De kosten en de dekking.

Met ingang van 2000 maakt een prognose van te onderzoeken locaties deel uit van het jaarprogramma ISV. In de door uw raad vastgestelde nota "Toen voor Straks" (2000) is de financiering van de archeologie geregeld: uit het ISV-II is voor 2007 en 2008 per jaar € 300.000,-- (reeds in de begroting 2007 van de dienst RO/EZ, deelprogramma cultuurhistorie opgenomen; in 2006 was het budget € 350.000,--) beschikbaar voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek, en uit de meeropbrengst van de bouwleges komt jaarlijks maximaal en onder voorbehoud € 90.756,-- voor het voeden van het archeologiefonds. Dit fonds is onder meer bedoeld om grote en kostbare onderzoeken te kunnen bekostigen. Om dit fonds te kunnen benutten is een regeling opgesteld en door uw raad in 2001 goedgekeurd. In het kader van *extra archeologische inzet binnenstad* heeft uw raad in 2007 € 1 miljoen incidenteel nieuw beleid beschikbaar gesteld. Voor opgravingen in het Damsterdiep (2007-2008) is middels een separaat raadsbesluit € 400.000,-- beschikbaar gesteld. Het restant van € 600.000,-- ten behoeve van de Grote Markt-oostzijde (2008 en verder) wordt met dit jaarprogramma aangevraagd en geormerkt voor de voorbereiding en ten dele de uitvoering van het archeologisch onderzoek aldaar. De wens is om in het voorjaar van 2008 als vooronderzoek een deel van het bouwterrein – ter plaatse van het Scholtenshuis – als proefonderzoek uit te voeren. Dat genereert archeologische informatie die kan worden gebruikt voor de bouwplanning en het fijnslijpen van de begroting. De geormerkte middelen

(6 euroton) zijn voor dit vooronderzoek voldoende en wat resteert (ongeveer de helft) kan worden ingezet voor de opgravingen binnen het grote bouwplan. De kosten van de grote opgraving (vanaf ca. 2010), inclusief vooronderzoek worden geraamd op ongeveer 3 miljoen euro (calculatie 2005). Momenteel wordt die begroting door een extern expertisebureau doorgerekend. Een preciezere begroting volgt na evaluatie van het vooronderzoek.

Het ministerie van OCW heeft in het kader van de invoering van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg een toedeling gedaan in het gemeentefonds van in totaal € 100.000,-- (periode t/m 2006). En met ingang van 2007 is de eerder-genoemde bestuurslastenvergoeding van € 90.000,-- structureel. Deze toedeling is reeds in de begroting 2007 van de dienst RO/EZ opgenomen. De gemelde toedeling aan het gemeentefonds ter dekking van excessieve kosten is in deze begroting nog niet opgenomen.

Genoemde middelen zijn ter dekking van de incidentele ondersteuning (vacature projectleider/medewerker archeologische informatievoorziening; besluit DB van RO/EZ, 2006) en structurele assistentie (vacature senior-archeoloog, besluit DB van RO/EZ, 2007). Deze laatste functie is per 1 oktober 2007 vervuld.

De voorgenomen archeologische werkzaamheden in 2007 en 2008 belopen globaal € 2.157.700,-- (zie bijlage 1). Daar staat als dekking tegenover € 600.000,-- uit het ISV-II 2007 (reeds opgenomen in de begroting 2007 van de dienst RO/EZ, deelprogramma cultuurhistorie) en 2008, € 179.500,-- ten laste van de reserve Groninger Archeologie Fonds, € 1.000.000,-- uit incidenteel nieuw beleid 2007, € 153.200,-- dekking uit diverse gemeentelijke projecten en € 225.000,-- externe dekking.

Begrotingswijziging 2007							
Betrokken dienst(en)	RO/EZ						
Raadsvoorstel	Jaarprogramma Archeologie 2007						
Incidenteel / Structureel	Incidenteel						
Soort wijziging	Exploitatie						
Financiële begrotingswijziging	Lasten	Baten	Saldo	Dotatie - Reserve	Onttrekking + Reserve	Saldo	
9.03 Concernstelposten (inc. NB 2007/ Archeologie Binnenstad)	600.000-		600.000		-		600.000
7.10 Cultuurhistorie (inc. NB 2007 / Archeologie Binnenstad)	600.000		600.000-		-		600.000-
7.10 Cultuurhistorie (onttrekking reserve Groninger archeologiefonds)	169.500		169.500-		169.500		-
7.10 Cultuurhistorie (bijdrage investeringsprojecten)	153.200	153.200	-		-		-
7.10 Cultuurhistorie (bijdrage derden)	175.000	175.000	-		-		-
Totalen begrotingswijziging	497.700	328.200	169.500-		169.500		-

Begrotingswijziging 2008							
Betrokken dienst(en)	RO/EZ						
Raadsvoorstel	Jaarprogramma Archeologie 2008						
Incidenteel / Structureel	Incidenteel						
Soort wijziging	Exploitatie						
Financiële begrotingswijziging	Lasten	Baten	Saldo	Dotatie - Reserve	Onttrekking + Reserve	Saldo	
7.10 Cultuurhistorie (onttrekking reserve Groninger archeologiefonds)	10.000		10.000-		10.000		-
7.10 Cultuurhistorie (bijdrage derden)	50.000	50.000	-		-		-
Totalen begrotingswijziging	60.000	50.000	10.000-		10.000		-

5. Besluitvorming.

Gelet op het vorenstaande en met verwijzing naar de bijlagen 1 en 2 stellen wij u voor te besluiten:

- I. het Jaarprogramma Archeologie 2007 en 2008 vast te stellen;
- II. kennis te nemen van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van de archeologie, en;
- III. een separate notitie over de effecten daarvan voor de Groninger archeologie af te wachten (prognose: einde 2007);
- IV. de gemeentebegroting 2007 en 2008 dienovereenkomstig te wijzigen.

Burgemeester en wethouders
van Groningen,

De burgemeester,

De secretaris,

Jacq. Wallage.

H.P. Bakker.